

Κίνημα Παιδείας και ηροστράτειες* μεταρρυθμίσεις

Του ΒΕΝΙΟΥ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

1) Τοπίο μετά τη μάχη

Αρχίζει η σχολική χρονιά και η Παιδεία βρίσκεται στο προσκήνιο. Αφενός με τη μείωση των επιτυχόντων στις εισαγωγικές εξετάσεις, απόλυτα αναμενόμενη (ουσιαστικά επιδιωκόμενη) αλλά που άφησε έκπληκτους τους πάντες. Και προβληματιζόμαστε, κυρίως για τις παράπλευρες ζημίες (στην τοπική οικονομία, στο βαλάντιο των οικογενειών, στη λειτουργία των ΤΕΙ) - πράγμα φυσιολογικότατο, όταν βασικό κριτήριο για την ανάπτυξη του ελληνικού πανεπιστημίου είναι τα παράπλευρα κέρδη. Ελάχιστοι αναρωτιούνται γιατί οι μισοί απόφοιτοι Λυκείου δεν πιάνουν καν τη βάση.

Αφετέρου, είναι νωπές οι μνήμες της αντιπαράθεσης ανάμεσα στην κυβέρνηση και το πανεπιστημιακό κίνημα, που έληξε όταν η κυβέρνηση ζήτησε τάιμ άουτ για μετά τις δημοτικές εκλογές. Δεδομένου ότι οι δύο πλευρές εμμένουν σε αντικρουόμενες απόψεις, η σύγκρουση βρίσκεται σε αναστολή: απλώς οι όροι τής επόμενης φάσης παραμένουν αδιευκρίνιστοι.

Κι ενώ οι φοιτητές κολυμπούσαν ή μελετούσαν, οι δημόσιες τοποθετήσεις (αλλά και οι παρασκηνιακές διαβουλεύσεις της εξουσίας για να εξασφαλίσει στηρίγματα: μέχρι και ατομικές προσκλήσεις να τοποθετηθούν έστειλε το υπουργείο στους πανεπιστημιακούς κάποιων ΑΕΙ) συνεχίστηκαν μέσα στο καλοκαίρι. Τοποθετήσεις που δεν περιορίστηκαν στη συζήτηση των κυβερνητικών προτάσεων αλλά ξανοίχτηκαν σε πολύ ευρύτερη γκάμα· παράλληλα, οι επαγγελματίες της πληροφόρησης (ακόμα και στην τηλεόραση) διατήρησαν το θέμα στην επικαιρότητα, εκτιμώντας ότι ενδιαφέρει.

Ο διάλογος περί Παιδείας, με ακροατήριο την κοινωνία, άρχισε ουσιαστικά επειδή υπήρξε το φοιτητικό κίνημα, το οποίο αρνήθηκε να συμμετάσχει στον προσχηματικό «διάλογο» της κυβέρνησης, που παρουσίαζε προκαθορισμένες επιλογές σε ελκυστικότερη συσκευασία. Ένα κίνημα που πολλοί θέλησαν να υποτιμήσουν, να συκοφαντήσουν, να ξεστράτισουν. Μεταξύ τους και πολλοί όψιμοι μετέπειτα «μεταρρυθμιστές», που δήλωναν ότι οι απεργίες και οι καταλήψεις υποβαθμίζουν την Παιδεία, παραβλέποντας πως η υποβάθμιση είναι διαρκής και πως οι κυβερνητικές προτάσεις τη χειροτερεύουν.

Από «τεμπέληδες» έως «υποκινούμενες μειοψηφίες» χαρακτηρίστηκαν οι φοιτητές. Ισχυρισμοί γελοίοι, όταν υπήρχαν τετρακόσιες τόσες καταλήψεις με μαζική συμμετοχή, όταν επί ενάμιση μήνα κάθε βδομάδα το συλλαλητήριο εκάλυπτε μια φουρκέτα Πανεπιστημίου-Χαυτεία-Σταδίου, από Προπύλαια μέχρι Μπενάκη τουλάχιστον, έως και Πεσμαζόγλου κάποιες φορές.

Το φοιτητικό κίνημα, καθότι μαζικό και ζωντανό, δεν ήταν ούτε ομοιογενές ούτε στρατιωτάκια ούτε «χημικώς καθαρό». Υπήρξαν διαβουλεύσεις, αντιθέσεις, αντιπαράθεσεις μεταξύ τους ή με καθηγητές. Υπήρξαν περιστατικά ακραία - που προβλήθηκαν δεόντως για προφανείς πολιτικούς λόγους. Και κάποιες από τις αποφάσεις που πάρθηκαν συνάντησαν έντονες αντιρρήσεις. Όλα αυτά είναι τελείως φυσιολογικά για ένα κίνημα που ξεκινάει από το μηδέν, ξεπερνά τα όρια των παρατάξεων, αγγίζει τους συνήθως αδιάφορους, και φτάνει μέχρι να προκαλεί κραδασμούς στην κυβερνητική νεολαία.

Όσοι θεωρούν το φοιτητικό κίνημα «υποκινούμενο» (από ποιον άραγε και με ποια μάγια;) είναι βαθιά νυχτωμένοι. Η νεολαία εισπράττει το ότι η κοινωνία των μεγάλων όχι απλώς δεν της προσφέρει προοπτικές αλλά την εμπαιζει κι από πάνω. Τα «ακίνητα στρατιωτάκια» ή η προτροπή «να πίνουν λιγότερους φραπέδες για να παίρνουν βιβλία» των κυρίων Β.Π. και Θ.Β. αντίστοιχα, είναι το κερασάκι στην τούρτα: οι νέοι αισθάνονται πως εκτελούν καταναγκαστικά έργα ανούσια και άσκοπα, εξαρτήματα ενός εκπαιδευτικού συστήματος που πάσχει. Γι' αυτό βγήκαν στους δρόμους.

Για θεραπεία, η κυβέρνηση προτείνει ανταγωνιστικότερα πανεπιστήμια. Εισάγει μια σειρά διοικητικών και οικονομικών μέτρων με περισσή γραφειοκρατία, στηριγμένη στο δόγμα «ο ανταγωνισμός βελτιώνει την ποιότητα». Το οποίο, ασχέτως αν αλλού ισχύει ή όχι, σίγουρα δεν ισχύει προκειμένου περί έρευνας ή διδασκαλίας, όπου ο κυριότερος ανταγωνιστής είναι ο εαυτός σου, τον οποίο πολύ συχνά οφείλεις να ξεπερνάς.

Γι' αυτό εξάλλου, παρά τα χάλια μας, έχουμε πανεπιστήμια ανταγωνιστικότερα σε διεθνές επίπεδο. Και συνέδρια οργανώνουμε, και σε συνέδρια καλούμαστε, και οι απόφοιτοί μας συνεχίζουν μεταπτυχιακά στο εξωτερικό με επιτυχία (κι όχι μόνον οι άριστοι αλλά και οι απλώς καλοί), και οι νέοι επιστήμονες που διεκδικούν θέσεις στα ΑΕΙ έχουν πλουσιότερα βιογραφικά απ' ό,τι είχαν οι κριτές τους στην ηλικία τους. Δεν πρόκειται αυτό να αλλάξει το 2010 επειδή κάποια ιδιωτικά γραφεία πιστοποίησης θα ταξινομήσουν κάποια πανεπιστήμια.

Πάντοτε ένα ποσοστό παιδιών μαθαίνει, ανεξαρτήτως εκπαιδευτικού συστήματος, και μάλιστα κόντρα σ' αυτό μερικές φορές. Είναι αυτά που επωφεληθήκαν από φωτισμένους δασκάλους, που δεν τα τσάκισαν δάσκαλοι-στραβόξυλα, που δεν τους έλεγαν «Σκάσε!» στο σπίτι όταν τολμούσαν να εκφράσουν απορίες. Και που συχνά προέρχονται από οικογένειες υψηλού μορφωτικού επιπέδου.

Δεν υστερούμε σε ανταγωνιστικότητα. Τα κυβερνητικά μέτρα απλώς θα καθιερώσουν την ταξινόμηση των ιδρυμάτων σε κατηγορίες κατά τα ποδοσφαιρικά πρότυπα, με υποβαθμισμένη στήριξη για τις χαμηλότερες. Χωρίς βελτίωση της ποιότητας: Θα αντέξουν άραγε όλοι οι πανεπιστημιακοί στην ψυχολογική πίεση του «βάλτε μου πέντε, ειδημή με διώχνουν», όταν σήμερα μπορούν να απαντήσουν «μελέτησε και ξαναέλα»;

Υστερούμε στην ποιότητα του μέσου όρου, στο μαζικό επίπεδο. Και κανείς δεν μαθαίνει άκοπα, αυτό όμως δεν συνεπάγεται ότι λέγοντας «δουλέψτε περισσότερο, τεμπέληδες» το επίπεδο θα ανέβει. Τα πανεπιστήμια δεν είναι επιχειρήσεις που πληρώνουν πριμ παραγωγικότητας ή κόβουν μεροκάματα για απουσίες. Η θατσερική Αγγλία, το πρότυπο της οποίας εμπνέει όχι μόνο τις ηροστράτειες κυβερνητικές μεταρρυθμίσεις αλλά και ισχυρή μερίδα των ιθυνόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν ανέβασε τη γενική ποιότητα: Υπάρχουν λίγα εκλεκτά πανεπιστήμια που θα στελεχώσουν τα υψηλά κλιμάκια, πολλά μέτρια για την πλέμπα ή για τα παιδιά των σείχηδων που έχουν πετρέλαιο. Το νεοφιλελεύθερο μοντέλο που μας προτείνουν, με επιχειρηματικά πανεπιστήμια, ιδιωτικά αλλά και δημόσια, εκεί οδηγεί: Παιδεία για λίγους, πασαλείμματα για τους άλλους.

Το συμφέρον της κοινωνίας ως σύνολο, όμως, απαιτεί το αντίθετο: Ανοδο του μορφωτικού επιπέδου όλου του πληθυσμού. Δηλαδή, παιδεία για όλους. Παιδεία μαζική και ποιοτική, παιδεία δημόσιο αγαθό και μέλημα - όχι εμπόρευμα.

Και βεβαίως παιδεία δημόσια. Το ότι υπάρχουν αλλού αξιόλογα ιδιωτικά πανεπιστήμια (όπως και πλήθος μέτρια), γέννημα κάποιων ιστορικών συνθηκών (θρησκευτικές έριδες, αγώνες για ανεξαρτησία, κτλ.), που απέδωσαν ακριβώς επειδή η οικονομική τους ιδιότητα μπήκε στην υπηρεσία του πολιτιστικού τους στόχου, δεν σημαίνει ότι εδώ και τώρα, στη χώρα της πελατειακής δημοκρατίας, θα αποκτήσουμε συσταζούμενα ιδιωτικά πανεπιστήμια. Πρατήρια πώλησης πτυχίων θα έχουμε. Διότι ο τύπος υποκαθιστά την ουσία και το πτυχίο βαραίνει περισσότερο από αυτό που απλώς πιστοποιεί: τη γνώση. Και αυτό μπορεί και συμβαίνει επειδή όλο και περισσότερο η γνώση παρέχεται απλώς για να εξεταστεί και όχι για να αφομοιωθεί. Πρόκειται για φαύλο κύκλο.

Πανάκεια για πετυχημένο μαζικό πανεπιστήμιο δεν υπάρχει. Υπάρχουν όμως διεθνώς παραδείγματα προς μελέτη και αντιπαραδείγματα προς αποφυγή. Οποιαδήποτε μεταρρύθμιση σέβεται τον εαυτό της και δεν είναι οπισθοδρόμηση με τεχνοκρατικό μανδύα, οφείλει να εμπνέεται δημιουργικά από τη διεθνή εμπειρία, να τολμά να πειραματίζεται και να αυτοδιορθώνεται σε βάθος χρόνου. Δεν πρόκειται για υπόθεση ενός υπουργού ή μιας κυβερνητικής θητείας: τούς ξεπερνά κατά πολύ. Χρειάζεται χώρος για να αναπτυχθεί αυτό. Άρα θα επανέλθουμε.

* Ο Ηρόστρατος έκαψε το ναό της Αρτεμης στην Εφεσο για να μείνει το όνομά του στην Ιστορία.